

ІСТОРІЯ ВИКОРИСТАННЯ ДЕКОРАТИВНИХ ТРАВ'ЯНИСТИХ РОСЛИН У ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ

Астахова Лариса Євгенівна,

к.б.н., доцент,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

Чирко Тетяна Анатоліївна

здобувачка освіти Наукового ліцею

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

Використання декоративних рослин для озеленення та декорування ландшафтів має давню історію, що охоплює різні культури та епохи. Близько 10 тис. років тому з'явилися перші декоративні рослини [2]. З метою облаштування присадибних ділянок створювалися сади, які слугували місцем для краси та натхнення і забезпечували комфортні та приємні простори для відпочинку й роздумів. Багато рідкісних рослин для садів привозили із завойованих країн. У Стародавньому Єгипті декоративні рослини мали велике значення як для побуту, так і для релігійних обрядів. Як прикраса для садів використовувались лотос та очерет, що мали релігійне та символічне значення. Лотос вважався священною рослиною, символом відродження та чистоти. Його квітки відкриваються вранці і закриваються ввечері, що асоціювалося з циклом життя. Очерет асоціювався з життям і родючістю. Крім того, єгиптяни також вирощували крокуси, та шафран. Улюбленими квітами були гвоздики та маки. Декоративні рослини не лише поліпшували естетику садів, а й мали практичне застосування у повсякденному житті, поховальних обрядах, символізували різні аспекти єгипетської космології.

В кінці II тис. до н.е. виникла персидська цивілізація, яка розвивала міні-сади та парки, відомі як «парадизи». Ці сади слугували як символ достатку, краси та розкоші. У них вирощували різноманітні декоративні трав'янисті рослини, які виконували естетичну, соціальну та релігійну функції. У садівництві того часу використовувалась лаванда, яка часто вирощувалась заради її аромату, а також застосовувалась для виготовлення лікарських засобів. Як декоративні рослини вирощували гвоздики завдяки їх яскравим і приємно пахнучим квіткам. Меліса та м'ята використовувались для кулінарних та медичних цілей. Персія є батьківщиною лілії, тюльпанів та нарцисів. Вибір рослин для парків та садів здійснювався не лише для естетичного оформлення, а й для створення комфортних умов, затінку та сприятливого мікроклімату. Сади слугували місцем відпочинку, медитації, а також для проведення релігійних та культурних обрядів. Декоративні трав'янисті рослини в персидських садах підкреслювали не тільки естетику, а й філософію, що пов'язана із природою [1].

У садово-парковому мистецтві Індії декоративні трав'янисті рослини відігравали важливу роль у створенні красивих і функціональних садів. Біля кущів висаджували різні за забарвленням іриси, під яблунею та айвою – нарциси. Також висаджували гвоздики, піони, алтею та дельфініуми. Ці рослини не лише прикрашали сади, а й мали глибоке культурне значення, що підкреслювало єдність людини з природою. Храмові сади перейшли з Індії в Китай. Знаходячись у помірній кліматичній зоні, в Китаї сформувалась надзвичайно багата рослинність. З Китаю в інші країни перейшли такі декоративні рослини як гарденії, камелії, півонії та хризантеми. У XIII – XIV ст. у Китаї створювались пейзажні композиції, в яких підкреслювалась природня краса ландшафтів. Величезна увага приділялась квітковому декору, тим більше, що квіткові рослини увійшли до широкого використання у побуті. Улюбленою культурою були білі та рожеві півонії. Їх садили вільно, без жодного малюнка, на порівняно великих ділянках. Іриси та орхідеї застосовувалися для берегової смуги водойм, а також біля композицій із скель. Зустрічалися часто маки, нарциси та лотоси для оформлення водойм, які створювали надзвичайний ефектний контраст білих кольорів із великими темними листками, що іноді суцільно закривали водне дзеркало. Популярними у Китаї були хризантеми, що культивувалися як у садах й використовувалися при оформленні інтер'єрів.

Декоративні трав'янисті рослини відігравали важливу роль у створенні естетично привабливих садів у садово-парковому мистецтві й Стародавньої Греції та Римської імперії. З квіткових рослин греки вирощували левкої, троянди, хризантеми, що у перекладі означали «золоту квітку», гвоздики, братки. Греки навіть склали легенди про квіти. Наприклад, за переказами, гвоздика виросла з очей пастушка, вирваних богинею полювання Артемідією за те, що він грою на сопілці розігнав усю дичину. Тих, хто насмілювався підглядати за богинею кохання Афродитою під час купання, Зевс перетворював на Анютині вічка, які відомі нам під назвою «братки». Вважали, що біла лілія виникла з краплі молока матері богів – Гери. В Римській імперії садівники культивували на територіях об'єктів садово-паркового мистецтва лілії, левкої, анемони, айстри, гіацинти, крокуси, левиний зів, нарциси, гвоздику, іриси, туберозу, тюльпани та інші квіткові культури. Улюбленою квіткою, крім троянди, у римлян була фіалка, яка використовувалась як цілюща трава і як ароматизатор вин, а також під час урочистостей.

У період Середньовіччя декоративні трав'янисті рослини вирощувалися в монастирських садах, де вони служили як джерело лікарських трав та краси. Планування садів було надзвичайно простим. Квітники в них були представлені грядками з лікарськими та декоративними рослинами. Тут культивувалися мальва, полин, шавлія, мак, алтея, богородська трава (чебрець), рута, розмарин, біла лілія та інші. Формування грядок було у формі призм. Укоси їх зміцнювалися дереном, жердинами або тином із лози. Рослини саду несли в собі алегоричний зміст: білі лілії уособлювали чистоту Божої Матері; вогняні лілії – людське втілення Христа (людина створена Творцем із червоної глини); гвоздики – чисте кохання; ягоди суниці – справедливість, а її трійчасті листки –

Святу трійцю. Усі рослини мали радувати око, втамовувати голод й спрагу, а також приваблювати птахів, чий спів насолоджував слух, створюючи мелодійний фон саду. Кращими садами вважались ті, в яких росла найбільша кількість корисних, а головне – рідкісних, особливо лікувальних злаків.

На зміну похмурому та суворому середньовіччю прийшла епоха Відродження або Ренесансу. Відродження пов'язане з поверненням до античних образів, розвитком виробничих сил та виробничих відносин, прагнення людини звільнитися від гніту церкви, створення нових чудових міських ансамблів, громадських споруд, зведення палаців та храмів. В цей період декоративні трав'янисті рослини виконували ключову роль у ландшафтному дизайні, формуючи нові підходи до організації простору в садах і парках. Вони використовувались для створення естетичних композицій. Основою для дизайну садів стали елементи симетрії та геометрії і рослини організовувалися в строгі, врівноважені форми. Наприклад, в Італії популярними були так звані «дизайни в стилі боскет» – передбачали густі насадження, які підкреслювали красу архітектурних елементів. Квітковий декор був стриманим і водночас в асортименті зустрічаються численні види цибулинних, зокрема лілії, а також іриси, гвоздики, фіалки та ін. Краса пейзажу будувалася на поєднанні та контрасті різних відтінків зелені, яка служила тлом для скульптур. Розмарин використовувався в садах як ароматична трава й прикраса, а різні види сальвії висаджувалися для створення кольорових акцентів.

Відкриття Американського континенту в кінці XV ст. мало величезне значення для збагачення асортименту квіткових культур у Європі та в усьому світі, оскільки призвело до знайомства з численними новими рослинами, зокрема з такими як чорнобривці, бегонії, жоржини, петунії, флокси та інші. Це зумовило збагачення європейських садів новими декоративними рослинами, а також вплинуло на естетичні смаки та культурні традиції, пов'язані з рослинами у Європі та за її межами.

У Франції сади прикрашалися квітниками, що у XVII ст. перетворилися на розкішні мереживні партери – бродері. Творцем французького мереживного партеру був Жак Молле. Він класифікував квіткові рослини для партеру в саду за висотою і розрізняв високі, середні та низькі. Для партерів він пропонував фіалки, нарциси, тюльпани й інші квіткові рослини, а також трави.

У XVII ст. перше місце у вирощуванні рідкісних квіткових рослин належало Голландії. Це був час великого наукового розвитку, торгівельних успіхів та культурного процвітання держави. Голландія вирощувала більше рідкісних квітів та екзотичних рослин, ніж вся Європа. Особливого розмаху набуло розведення тюльпанів, яке призвело до зростання попиту на їх цибулини у зв'язку з чим на спекулятивних ринках ціни на різні сорти тюльпанів досягали надзвичайно високих значень. Купці отримували величезні прибутки, вирощуючи, продаючи та обмінюючи рідкісні та унікальні види тюльпанів. Голландські садівники почали організовувати комерційні підприємства, спеціалізуючись на вирощуванні не лише тюльпанів, а й інших екзотичних квітів, таких як гіацинти та нарциси. Вони розробляли нові технології для

вирощування та селекції рослин, що сприяло зростанню їх популярності. Купці привертали увагу аристократів і багатих городян, які почали колекціонувати рідкісні квіти та прикрашати свої сади. Квіткові сади стали символом статусу й багатства.

У XVIII ст. значного поширення набули сади у французькому стилі з чіткими лініями та геометричними формами, в яких використовувались різноманітні декоративні трав'янисті рослини, зокрема, лаванда, гвоздика та інші ароматичні трави. А також були поширені англійські ландшафтні сади, що відрізнялися природністю і неформальністю, з акцентом на природні пейзажі. У цей період з'являються килимові клумби у вигляді кошиків, зірок та інших форм, вносячи тим самим строкатість у простір композиції. Ландшафтний прийом композиції поширився у багатьох країнах Західної Європи і отримав винятковий розвиток у парках нового типу – у суспільних парках для багатьох відвідувачів.

Кінець XIX–початок XX ст. – період величезної за масштабом інженерної перебудови міст. Із розвитком міст виникла потреба в озелененні територій, що вплинуло на появу нових типів спеціалізованих озелених просторів, зокрема бульварів, скверів, громадських садів, парків, які були місцями відпочинку широких верств населення. Прогулянки стають складовою рекреаційної функції громадських садів та парків, в яких квіткове оформлення було важливим елементом міського дизайну та культурної ідентичності. Цей період характеризувався значним розвитком садово-паркового мистецтва, яке відображало естетичні, соціальні та культурні зміни того часу. Широко використовувалися відкриті галявини, водні об'єкти, альтанки та інші елементи, які підкреслювали красу природи та забезпечували місця для відпочинку. Облаштовувалися стильні квітники, в які висаджували однорічні та багаторічні рослини. Переважали яскраві кольори й контрастні комбінації, які привертали увагу перехожих. Квіткове оформлення доповнювалося скульптурами, фонтанами та іншими архітектурними елементами, які підкреслювали красу ландшафтів. Це надавало просторам елегантний і витончений вигляд. Парки та сквери стали важливими громадськими просторами для соціальних взаємодій. Вони слугували місцем для пікніків, прогулянок, святкувань і культурних заходів, що підвищувало їхню популярність. В цей період спостерігався обмін культурними традиціями, що призводило до використання рослин із різних регіонів світу. Контейнери та підвісні кошики стали популярними, особливо в міських просторах.

З часом з'явилися нові технології та методи, які дозволили масово вирощувати декоративні культури. Значного розвитку набула індустрія садівництва, з'явилися садові центри, де стало можливим придбати різноманітні рослини та садові матеріали. У розширенні асортименту декоративних квіткових рослин важлива роль належить селекційній роботі, завдяки якій отримано велику кількість видів та сортів різноманітних квіткових культур.

Таким чином, декоративне квітництво пройшло довгий шлях, тренди постійно змінювались, відображаючи культурні, економічні та соціальні виклики часу.

Список літератури

1. Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво : Коротка історія розвитку та методи створення художніх садів. К.: Науковий світ, 2001. 299 с.
2. Декоративне садівництво і квітникарство: навчально-методичний посібник з аудиторної та самостійної роботи студентів / В.М. Прокопчук, В.А. Мазур. Вінниця, 2010. 169 с.